

Poděkování Univerzitě v Amsterdamu za udělení čestného doktorátu filosofie

Ladislav Hejdánek

This is an original record of the following document:

[Poděkování Univerzitě v Amsterdamu za udělení čestného doktorátu filosofie](#)

jedná se o původní záznam tohoto dokumentu:

[Poděkování Univerzitě v Amsterdamu za udělení čestného doktorátu filosofie](#)

- ◆ projev, česky, vznik: nedatováno, asi leden 1987
- ◆ speech, Czech, origin: nedatováno, asi leden 1987

Poděkování Univerzitě v Amsterdamu za udělení čestného doktorátu filosofie [1987]

Spectabilis etc. (prosím doplnit oslovení podle úzu a podle toho, kteří hodnotáři budou přítomni, profesori, hosté, přátelé ...)

Děkuji Univerzitě v Amsterdamu a její filosofické fakultě za mimořádnou poctu, již projevila tím, že mi udělila čestný doktorát. Hned v prvních slovech bych chtěl zdůraznit, že tuto poctu vztahuji jen z malé části na sebe a z větší části na mnoho přátel blízkých i vzdálenějších, v naší zemi i v zahraničí, filosofů, ale také nefilosofů. Prosím, abyste tato slova nepovažovali za výraz strojené nebo dokonce opravdové skromnosti. Když kdysi velmi dávno velký řecký myslitel uvažoval o tom, co to je ctnost, prohlásil, že je čímsi středním mezi dvěma špatnostmi, ale že sama má svůj vlastní vrchol, k němuž spěje. Skromnost sama nemůže v tom smyslu být ctností, protože příliš málo skromnosti i příliš mnoho skromnosti je špatnost. Také ve skromnosti je třeba se přidržovat středu a – jak výslovně praví Aristoteles – „toliko ten, kdo se přidržuje středu, sám jest pravdivý i životem i řečí, ježto se přiznává k tomu, co má, a ani nezvětšuje, ani nezmenšuje“ (Nic. Eth. IV, 7,24n.). Před skromností dám proto přednost kritickému sebevidění a sebeocnění.

Filosof ex definitione miluje moudrost, kterou nemá v držení. Proto by se neměly udělovat pocty filosofovi za moudrost,¹ neboť mu nenáleží pocta za to, co nemá (a pokud by mělo jít o jeho vlastní „moudrost“, kterou má, mělo by to vždycky být na pováženou). Máme tedy snad filosofa chválit za to, že onu pravou moudrost, kterou nemá, miluje? Takovou lásku k moudrosti a touhu po ní lze snad chválit u nefilosofova a také mu hned ukázat na cestu filosofie, ale u filosofa je něco takového přece samozřejmostí. Kdyby byly udíleny pocty za to, že filosofové milují moudrost, vlastně by se tím jakoby vyrazovalo, že většina odborníků, považovaných za filosofy, o moudrost neusilují, nýbrž spíše něco jiného. Ale kdo miluje moudrost, miluje také filosofii. A kdo miluje filosofii, dobře ví, že to není on, kdo se zmocňuje vlády nad ní, ale že to je právě naopak filosofie, která ovládla jeho život. A filosof by už vůbec neměl být chválen a ctěn proto, že si ho zamilovala filosofie; je to on, kdo má chválit a ctít filosofii. Kdo má rád filosofii, brzo nahlédne, že nemůže žít a myslet bez jisté vnitřní svobody. Ale vnitřní svoboda, která nemá to štěstí, aby se mohla uplatňovat za podmínek alespoň minimální svobody vnější, se vyčerpává překonáváním tisícerych překážek, které se tak stávají překážkami pro samo filosofování. Důsledně myslící filosof si proto nejenom nemůže nikdy přestat klást otázku, jaká by měla být společenská a politická situace, aby v ní mohl nejenom žít on, ale aby v ní mohla žít a prosperovat sama filosofie; ale musí si klást otázku ještě hlubší: jaké jsou obecně kulturní a duchovní podmínky pro smysluplnou filosofickou práci? A co může filosof slíbit, že bude moci být přínosem pro ty druhé, pro nefilosofy, pro společnost vůbec? Neboť bez zájmu a porozumění druhých lidí se filosofování a filosofii nedaří a nemůže dařit. To platí zvýšenou měrou v tak obtížné situaci, v jaké je už po několik desetiletí filosofie v naší zemi.

Chtěl bych vyznat, že ani to málo, co jsem ve filosofii a pro filosofické myšlení vykonal, bych nemohl nikdy udělat bez porozumění a podpory mnoha lidí, mou rodinou počínajíc, bez podpory a solidarity mých učitelů (některých), kolegů, přátel a také žáků a posluchačů. To platí zvláště o celé dlouhé řadě filosofů, kteří přicházeli do Prahy se svými přednáškami, ale zejména na doklad toho, že na nás myslí a že mají pro naše úsilí porozumění, ano že se s námi solidarizují do takové míry, o jaké se nám předtím ani nesnilo. V průběhu času někteří byli vykázáni ze země, jiní nedostali podruhé vízum, na některé byly vymyšleny nejrůznější druhy překážek a jeden musel dokonce strávit několik dní ve vazbě. A přece přijíždějí naši hosté znovu, a přijíždějí už dlouho nejenom k nám, do našeho semináře. A pak je tu celá řada dalších, kteří nám umožňují být v kontaktu se světovou filosofií také prostřednictvím literatury, anebo kteří pomáhají ještě jinými způsoby. Chtěl bych za to všechno všem z nich poděkovat: pocta, které se dostává mně osobně, je jakoby symbolem a viditelným výrazem

¹ Skutečná moudrost není jeho moudrostí, a jeho tzv. „moudrost“ není opravdovou moudrostí.

pocty, která náleží také jim. Neboť filosofie neobstojí bez zájmu a účasti mnoha lidí. V naší zemi došlo k velikým poruchám a takřka rozpadu kulturní a duchovní atmosféry, takže jsme chvílemi nabývali dojmu, že filosoficky už nemůžeme ani dýchat. A tu se ukázalo, že díky závanům svěžího vzduchu můžeme vždy znovu nabrat nových sil a najít odvahu k další práci. Podaří-li se kulturní a duchovní atmosféru filosofického dialogu a vůbec kritického myšlení u nás obnovit, posílit a přivést k plnému životu, bude to zajisté nejen naší domácí zásluhou, ale také zásluhou všech, kdo nám v tom jakkoliv pomáhají.

Je tu však otázka: proč udělovat poctu lidem, kteří v situaci plné obtíží, s omezenými prostředky a hůř než jejich kolegové na Západě dělají vlastně totéž? Kteří se jen pokoušejí dohánět to, k čemu jinde dospěli už dávno? A tu bych chtěl vyslovit své přesvědčení, které jak uvidíte – bude přehnané skromnosti opravdu vzdáleno. Ve střední Evropě, která sice zmizela z politických map, ale která stále ještě ani po všech katastrofách neztratila svou duši, pociťujeme s úzkostí, že západoevropské filosofie něco chybí, a že jí chybí právě to, co bychom potřebovali víc než co jiného. A najednou si uprostřed těchto úzkostí uvědomujeme, že alespoň v této věci jsme napřed, že máme před vámi náskok. Mám totiž dojem, že západní filosofové se někdy s lítostí a smutkem, jindy však až s jakýmsi podivným uspokojením zabydlili a zabydlují v tom, čemu bychom mohli říkat evropská dekadence, nebo také s Heglem evropský soumrak, kdy by měla vylétat sova Minervina. Mám dojem, že z nějakých zvláštních příčin jsme v našich zemích s to projevovat víc rezistence; řekl bych dokonce, že se cítíme víc než vy být Evropany (ne že jsme „také“ Evropany). Ba mám dojem, že se právě u nás myšlenkově ne-li odehrává, tedy přinejmenším připravuje něco, co by mohlo mít značný význam pro budoucnost celé Evropy (a skrze Evropu dokonce celého světa). Možná, že se ve svém vidění a tím spíš ve své diagnóze mýlím. Ale sdělím Vám přesto, co cítím: jsme napřed v tom, že jsme byli – jak říkal Patočka – „otřesení“ mnohem víc a radikálněji než vy. Patočka mluvil o solidaritě otřesených; nebudu tady vykládat jeho pojetí tohoto slova, které bývá nejednou citováno příliš povrchně jako nějaké heslo. Chtěl bych skončit výzvou: nezůstávejte u solidarity s otřesenými, i když je pro nás velmi důležitá. Pokuste se o něco ještě závažnějšího: pokuste se v myšlenkách prožít naši otřesenost a učiňte z toho zkušenost, která vám umožní vyhnout se, předejít otřesenosti své vlastní a tvrdě, tvrdě skutečné.

Před několika lety užil gießenský profesor Marquard pozoruhodného bonmotu (ostatně ne tak docela nového), když prohlásil ve svém výkladu na jednom Arbeitskreis: „Philosophie ist, wenn man trotzdem denkt.“ Myslím, že je třeba myšlenku dotáhnout ještě o něco dál. Záleží totiž na tom, navzdory čemu myslíme. Řekl bych dokonce, že právě na tomto místě se rozhoduje o tom, zda si také nefilosofové mohou od filosofie něco slibovat. A na tom zase bude záviset, zda najdeme pro sebe a hlavně pro samotnou filosofii dost porozumění ve svých společnostech, ať už se jedny od druhých liší jakkoliv, a oslabí-li se tak smrtící nezájem, svírající a rozleptávající neméně než smrtící zájem o pěstování filosofie.